

سنجش و ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی روستایی شهرستان مسجدسلیمان

نسیم منجزی^{۱*} ، عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری^۲

۱- * استادیار، گروه مهندسی بیوسیستم، دانشگاه شهید چمران اهواز

۲- استاد، گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس

*ایمیل نویسنده مسئول: Email: n.monjezi@scu.ac.ir

تاریخ پذیرش: ۹۹/۰۶/۱۷

تاریخ دریافت: ۹۹/۰۴/۱۴

چکیده

کیفیت زندگی، مفهومی برای نشان دادن میزان رضایت فرد از زندگی و به عبارتی معیاری برای تعیین رضایت و نارضایتی افراد و گروه‌ها از ابعاد مختلف زندگی است. پژوهش حاضر با هدف ارزیابی و سنجش شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی کیفیت زندگی در نواحی روستایی شهرستان مسجدسلیمان انجام شده است. این تحقیق از نوع توصیفی-تحلیلی است، از لحاظ هدف، کاربردی و از لحاظ شیوه جمع‌آوری داده‌ها، میدانی می‌باشد. جامعه آماری تحقیق، خانوارهای روستاهای شهرستان مسجدسلیمان است و به کمک فرمول کوکران، ۴۰۰ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آماری (توصیفی و استنباطی) و نرم‌افزارهای IBM SPSS Statistics v22 و EXCEL 2013 استفاده شد. نتایج استنباطی پژوهش نشان داد که همبستگی مثبت و معنی‌داری میان همه ابعاد کیفیت زندگی خانوارهای روستایی وجود دارد. بالاترین همبستگی میان ابعاد اقتصادی و اجتماعی و پایین‌ترین همبستگی میان ابعاد اقتصادی و محیطی کیفیت زندگی بود.

کلمات کلیدی

"بعد اقتصادی"، "بعد اجتماعی"، "بعد محیطی"، "کیفیت زندگی"، "روستا"، "مسجدسلیمان"

Measurement and Evaluation of Quality of Life Indicators in Rural Areas of Masjed Soleiman City

Nasim Monjezi^{1,*}, Abdolreza Roknedineftekhari²

1.* Assistant professor, Biosystems engineering Department, Faculty of Agriculture, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

2. Professor, Geography and Rural Planning Department, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran

*Email Address: n.monjezi@scu.ac.ir

Abstract

Quality of life is a concept used to indicate one's satisfaction with life and, in other words, a criterion for determining the satisfaction and dissatisfaction of individuals and groups with different dimensions of life. The purpose of this study was to evaluate and measure the economic, social and environmental indicators of quality of life in rural areas of Masjed Soleiman. This is a descriptive-analytical study, In terms of purpose, it is practical and in terms of data collection, field. The statistical population of the study is Masjed Soleiman villages and 400 people were selected as statistical sample using Cochran formula. Statistical methods (descriptive and inferential) and IBM SPSS Statistics v22 and EXCEL 2013 softwares were used for data analysis. The inferential results of the research showed that there is a positive and significant correlation between all dimensions of quality of life of rural households. The highest correlation was between economic and social dimensions and the lowest correlation between economic and environmental dimensions of quality of life.

Keywords

"Economic dimension", "social dimension", "environmental dimension", "quality of life", "village", "Masjed Soleiman"

۱- مقدمه

رسیدن به جامعه بالنده و برخوردار از توسعه روستایی پایدار مستلزم داشتن جامعه‌ای است که کیفیت زندگی مطلوب و قابل قبولی در مقیاس فردی و اجتماعی داشته باشد (عناستانی و همکاران، ۱۳۹۴). کیفیت زندگی مفهومی چند وجهی، نسبی، متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷). اصطلاح کیفیت زندگی به طور کلی وضعیت محیط زندگی و میزان برخورداری یک فرد یا جامعه از امکانات و شرایط موجود را نشان می‌دهد. البته نه فقط چیزهایی که به آن دست یافته است، بلکه تمام پارامترهایی که شخص یا جامعه می‌تواند آن‌ها را انتخاب کند (ایزدی، ۱۳۹۵). کیفیت زندگی شامل ابعاد گوناگونی می‌باشد اما بیشتر محققان و صاحب‌نظران معتقدند که کیفیت زندگی دارای پنج بعد اقتصادی، اجتماعی، محیطی، فیزیکی و روان‌شناختی است. بعد اقتصادی شامل مواردی مانند توجه به رضایت از میزان درآمد، امید به اشتغال، ثروت و رضایت از پس‌انداز است (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱). بعد اجتماعی، احساس بهتر بودن و کیفیت ارتباط افراد با خانواده، دوستان و اجتماع را تبیین و روشن می‌کند (پورطاهری و همکاران، ۱۳۹۰). بعد محیطی، دربرگیرنده مؤلفه‌هایی مانند مسکن، دسترسی به خدمات و امنیت اجتماعی است. بعد فیزیکی، مسائل مربوط به ابعاد جسمانی انسان، شامل قدرت، انرژی و توانایی انجام فعالیت‌های روزمره و خودمراقبتی و همچنین علائم بیماری مانند درد را در بر می‌گیرد. بعد روانی، نیز شاخص‌هایی مانند رضایت، شادمانی و امنیت را شامل می‌شود و در بعضی موارد، رضایت اجتماعی نیز نامیده می‌شود. عناستانی و همکاران (۱۳۹۴) در تحقیقی تحت عنوان "تحلیل فضایی عوامل مؤثر کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی (نمونه: بخش سیمکان-شهرستان جهرم)" به این نتیجه رسیدند که رابطه متغیرهای چهارگانه (زیست‌محیطی، کالبدی، اقتصادی و اجتماعی) با کیفیت زندگی در روستاها نشان می‌دهد که بین ابعاد چهارگانه و کیفیت زندگی رابطه معناداری وجود دارد. بدین معنا که با افزایش کیفیت ابعاد چهارگانه، کیفیت زندگی در منطقه مورد مطالعه افزایش می‌یابد. همچنین متغیرهای ابعاد کالبدی و ابعاد زیست‌محیطی بیشترین تأثیر را روی متغیر کیفیت زندگی داشته‌اند و متغیرهای ابعاد اجتماعی و اقتصادی در رتبه بعدی قرار دارند. فرجی سبکبار و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان "سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان آق‌بلاغ استان زنجان)" به این نتیجه رسیدند که روستاهای مورد مطالعه به لحاظ ظرفیت‌ها و قابلیت‌های توسعه و سطح زندگی و معیشت با هم تفاوت دارند به گونه‌ای که مشاهدات عینی به خوبی با واقعیت‌های موجود در سکونتگاه‌های روستایی منطبق بوده است. کوچکی نژاد و همکاران (۱۳۹۰) در تحقیقی با عنوان "بررسی و سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه" به این نتیجه رسیدند که کیفیت زیرساخت‌ها، کیفیت اشتغال و درآمد و کیفیت سلامت و امنیت در سطح بالای رضایتمندی ساکنین قرار دارد و در مقابل چهار معیار کیفیت گذران اوقات فراغت، کیفیت محیطی، کیفیت سکونتگاه‌ها و کیفیت آموزش پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شده است. آزادی و همکاران (۱۳۹۲) در تحقیقی با عنوان "ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی استان ایلام (مطالعه موردی: دهستان کارزان)" به این نتیجه رسیدند که غیر از متغیر محیط مسکونی که به دلیل توجهی که در سال‌های اخیر به این متغیر شده است، از حد

متوسط بالاتر است، سایر متغیرهای مورد بررسی از قبیل آموزش، اوقات فراغت، محیط طبیعی، اشتغال و درآمد، زیرساخت‌ها، سلامت و امنیت پایین‌تر از حد متوسط ارزیابی شده‌اند. احمدی و همکاران (۱۳۹۶)، اثرات طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی ساکنین نواحی روستایی شهرستان ارومیه را بررسی کردند. نتایج نشان داد که میان اجرای طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی با کیفیت زندگی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد به طوری که اجرای این طرح ۵۶ درصد از تغییرات متغیر وابسته کیفیت زندگی میان روستاییان شهرستان ارومیه را تبیین می‌کند و از لحاظ سطح‌بندی اثرات طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی ۶۴/۹ درصد پاسخگویان اثرات طرح را متوسط ارزیابی می‌کنند. همچنین نتایج تحقیق David et al. (2001) با عنوان "بررسی کیفیت زندگی جوامع روستایی هند" مبین این واقعیت است که هر چقدر جوامع روستایی به خدمات بهداشتی و درمانی و آموزشی دسترسی بیشتری داشته باشند و میزان درآمد آن‌ها بیشتر باشد، به همان میزان کیفیت زندگی آن‌ها ارتقاء می‌یابد. Bukenya et al. (2003) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل کیفیت زندگی مناطق روستایی غرب ویرجینیا" به این نتیجه رسیدند که بین کیفیت زندگی در مناطق روستایی با عوامل طبیعی، اجتماعی و اقتصادی و روان‌شناختی رابطه معناداری وجود دارد. Ivo et al. (2009) در تحقیقی تحت عنوان "مطالعه کیفیت زندگی در نواحی روستایی کرواسی" به این نتیجه رسیدند که هر قدر سرمایه اجتماعی، امنیت، میزان مشارکت اجتماعی و رضایت شغلی در جامعه روستایی بیشتر باشد، به همان میزان در کیفیت زندگی جوامع روستایی تغییرات ملموسی حاصل می‌شود. Grgic et al. (2009) در پژوهشی تحت عنوان "کیفیت زندگی در نواحی روستایی کرواسی: ماندن یا ترک روستا" به این نتیجه رسیدند که فقدان فرصت‌های شغلی، محدودیت انتخاب حرفه، امکانات و درآمد پایین، همچنین خدمات اجتماعی و بهداشتی و درمانی ضعیف روستاها باعث کاهش رضایت زندگی شده است. همچنین Stephen (2013) در پژوهشی تحت عنوان "بررسی کیفیت زندگی با استفاده از GIS" کیفیت زندگی را در سه بعد فیزیکی، اجتماعی و اقتصادی در کشور نیجریه بررسی کرده است. نتایج نقشه تولید شده از فضای جغرافیایی محدودی مورد مطالعه، نشان داد ۱۷/۹ درصد افراد مورد مطالعه دارای کیفیت زندگی بسیار ضعیف هستند و ۶۷/۶ درصد کمتر از حد متوسط و ۱۴/۵ درصد نیز کیفیت زندگی در حد متوسط دارند. همچنین نشان داد که دو شاخص وضعیت جاده‌ها (بعد فیزیکی) و امنیت (بعد اجتماعی)، همبستگی مثبت با کیفیت زندگی دارند اما دیگر شاخص‌ها رابطه‌ی منفی با کیفیت زندگی دارند. با توجه به موارد اشاره شده و بررسی‌های اولیه، شواهد نشان‌دهنده پایین بودن کیفیت زندگی به لحاظ شاخص‌های اجتماعی، اقتصادی و محیطی در نواحی روستایی شهرستان مسجدسلیمان می‌باشد، بنابراین هدف از این پژوهش واکاوی و بررسی کیفیت زندگی در روستاهای شهرستان مسجدسلیمان است.

۲- روش انجام تحقیق

• محدوده مورد مطالعه

شهرستان مسجدسلیمان یکی از شهرستان‌های استان خوزستان است. مرکز این شهرستان شهر مسجدسلیمان است. مسجد سلیمان با مساحت ۵۸۸۲ کیلومتر مربع بین ۴۸ درجه و ۵۵ دقیقه تا ۴۹ درجه و ۵۳ دقیقه

بین رودخانه کارون و اراضی کشاورزی، کشت در شهرستان مسجدسلیمان عمدتاً به صورت دیم است. هر چند با ساخت سد گتوند علیا بسیاری از زمین‌های کشاورزی منطقه به زیر آب رفته‌اند ولی تاکنون برای بهره‌برداری و احداث شبکه‌های آبیاری از دریاچه پشت سد تمهیداتی لحاظ نشده است و کشاورزی به دلیل محدودیت منابع آب و خاک از رونق چندانی برخوردار نیست و بالعکس دامپروری و دامداری رونق و اهمیت فراوانی دارند.

• تعاریف عملیاتی متغیرهای تحقیق

سنجش و ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی روستایی شهرستان مسجدسلیمان، نیازمند شناخت کلی از کیفیت زندگی روستاهای مورد مطالعه می‌باشد. لذا برای انتخاب شاخص‌ها و معرف‌های کیفیت زندگی، فهرستی از نیازها و امکانات در جوامع روستایی جمع‌آوری شد و در سه قلمرو، اقتصادی، اجتماعی و محیطی، تفکیک و طبقه‌بندی شدند. سپس بر اساس هر کدام از این قلمروها، شاخص‌ها شناسایی و طبقه‌بندی شدند. بخشی از مؤلفه‌های تحقیق که مربوط به مشخصات فردی و ویژگی‌های جمعیت شناختی و اقتصادی پاسخگویان می‌باشد، شامل: جنس، وضعیت تأهل، سن، تحصیلات، تعداد افراد خانواده، وضعیت شغلی، سابقه کشاورزی، نوع کشت، سطح زیرکشت، میزان درآمد، نوع مالکیت زمین، نوع احشام (دام بزرگ (گاو)، دام کوچک (گوسفند و بز))، مالکیت ماشین‌های کشاورزی، مالکیت منزل مسکونی، مساحت منزل مسکونی و تسهیلات موجود در مسکن است. همچنین، مؤلفه‌های مربوط به هریک از ابعاد سه گانه کیفیت زندگی خانوارهای روستایی طبق جداول ۱، ۲ و ۳ گزارش شده است. بر اساس تحقیقات دیگران (ایزدی، ۱۳۹۵؛ خمیری، ۱۳۹۱؛ دویستی، ۱۳۸۹؛ یاقوت حردانی، ۱۳۹۱) نیز این مؤلفه‌ها و گویه‌ها به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های مربوطه شناخته می‌شوند.

طول شرقی از نصف‌النهار گرینویچ و بین ۳۱ درجه و ۴۲ دقیقه تا ۳۲ درجه و ۳۷ دقیقه عرض شمالی از خط استوا در حاشیه شرقی استان خوزستان واقع گردیده است. ارتفاع آن از سطح دریا ۳۷۲ متر می‌باشد. شهرستان مسجدسلیمان از شمال به استان چهارمحال و بختیاری و دزفول، از خاور به استان چهارمحال و بختیاری و شهرستان ایذه، از باختر به شهرستان‌های شوشتر و اهواز و از جنوب به شهرستان رامهرمز محدود می‌شود. این شهرستان در سال ۱۳۹۵، تعداد ۱۰۷۰۴۷ نفر جمعیت داشته‌است (بی‌نام، ۱۳۹۵). مردم مسجدسلیمان بختیاری هستند. این شهرستان در سال ۱۳۸۱ دارای چهار بخش مرکزی، گلگیر، لالی و اندیکا بود. در سال ۱۳۹۱، بخش عنبر شهرستان مسجدسلیمان تأسیس شد. بخش لالی در سال ۱۳۸۲ و بخش اندیکا در سال ۱۳۸۴ از شهرستان مسجدسلیمان جدا شدند و به شهرستان ارتقاء یافتند. در حال حاضر، شهرستان مسجدسلیمان دارای سه بخش (مرکزی، گلگیر، عنبر)، شش دهستان (جهانگیری، جهانگیری شمالی، تمبی گلگیر، تل بزان، عنبر و ذیالی) و دو شهر (مسجدسلیمان و گلگیر) است. این شهرستان مانند بیشتر شهرهای خوزستان دارای آب و هوای گرم و نسبتاً خشک می‌باشد و تابستانی گرم و زمستانی مدیترانه‌ای دارد. میانگین بارش سالانه باران بالای ۴۰۰ میلی‌متر و میانگین دما کمتر از ۴- درجه سانتی‌گراد در زمستان و بیش از ۵۰ درجه سانتی‌گراد در تابستان می‌باشد. بلندترین ارتفاعات استان خوزستان در شهرستان مسجدسلیمان قرار دارد. این ارتفاعات در مناطق شمال و شمال شرقی شهرستان و در منطقه توریستی اندیکا واقع شده‌اند. مرتفع‌ترین قله در محدوده شهرستان مسجدسلیمان، کوه کینو با ارتفاع ۳۷۱۰ متر است. دیگر کوه‌های بلند مسجدسلیمان عبارتند از لیله، تاراز، منار، دلا، آلا، ادیو، شوه، لندر، دلی و آسماری. مهم‌ترین رودخانه مسجدسلیمان، رود کارون می‌باشد که از کوه‌های زاگرس سرچشمه می‌گیرد و پس از عبور از سدهای شهید عباسپور و مسجدسلیمان از کنار شهر می‌گذرد. همچنین رودخانه تمبی در جنوب شهر وجود دارد. به دلیل وجود اختلاف ارتفاع

جدول ۱- مؤلفه‌های مربوط به بعد اجتماعی کیفیت زندگی

شاخص (مؤلفه)	گویه (معرف)
تعامل و همبستگی اجتماعی	وجود روابط صمیمانه با افراد خانواده، وجود روابط صمیمانه با همسایگان، روحیه کار گروهی و کمک به یکدیگر در کارها، مشورت اهالی با یکدیگر در کارهای مهم و اهمیت دادن به نظرات یکدیگر، شرکت کردن اهالی در مراسم شادی و جشن یکدیگر، شرکت کردن اهالی در مراسم عزاداری یکدیگر، پابندی اهالی روستا به آداب و رسوم قومی و مذهبی (مانند دید و بازدید، جشن‌ها، لباس و ...)
مشارکت اجتماعی	مشارکت در انتخابات، مشارکت در کارهای خیرخواهانه، مشارکت در کارهای کشاورزی یکدیگر، مشارکت در بازی‌های دسته جمعی
حس تعلق اجتماعی	علاقه، دلبستگی و تعلق به زندگی در این روستا، تمایل به زندگی در جایی دیگر خارج از این روستا، وضعیت مهاجرت
امنیت	امنیت در برابر مخاطرات طبیعی مانند زلزله، رانش زمین، سیل و ...، امنیت عمومی روستا (فقدان مزاحمت، دزدی، اشراق و ...)، دسترسی به پاسگاه روستایی و آتش‌نشانی، امنیت در برابر حمله جانوران وحشی، میزان تشش و رفتار پرخاشگرانه، آسایش فکری و روانی
آموزش	وضعیت و رضایت از دسترسی به امکانات آموزشی (دبستان، راهنمایی و دبیرستان)، تعداد افراد باسواد و بی‌سواد، تجهیزات آموزشی، کیفیت آموزش و تدریس، تعطیلی مدارس روزهای غیبت معلمان و دانش‌آموزان، کاهش تمرکز و دقت معلم و دانش‌آموزان، کاهش فعالیت‌های آموزشی خارج برنامه، کاهش یادگیری و افت تحصیلی، کاهش تعداد ساعات ورزش، تفریح و تحرک دانش‌آموزان
تفریح و گذراندن اوقات فراغت	وضعیت امکانات ورزشی و تفریحی و گذراندن اوقات فراغت، وضعیت امکانات فرهنگی و هنری، توان انجام مسافرت

مقیاس: طیف لیکرت شش سطحی از به هیچ وجه (۰) تا خیلی زیاد (۵)

جدول ۲- مؤلفه‌های مربوط به بعد اقتصادی کیفیت زندگی

مؤلفه	گویه‌ها
اشتغال و فعالیت	نوع شغل و فعالیت (اشتغال کشاورزی و غیرکشاورزی)، امنیت و پایداری اشتغال، موقتی و دائمی بودن اشتغال، میزان رضایت از شغل، اثر گرد و غبار بر کاهش فعالیت کشاورزی و کار در مزرعه، اثر گرد و غبار بر کاهش مشاغل آزاد (کارگری، بنایی و ...)، اثر گرد و غبار بر کاهش مدت زمان شغل، اثر گرد و غبار بر افزایش بیکاری
تولید کشاورزی و درآمد	نوع درآمد (روزانه، ماهانه، فصلی)، منبع درآمد (کار کشاورزی، غیر کشاورزی، آزاد)، میزان درآمد، میزان رضایت از درآمد کشاورزی، میزان رضایت از درآمد غیر کشاورزی، میزان رضایت از تولید کشاورزی در فصل گرد و غبار، میزان رضایت از تولید غیر کشاورزی، میزان رضایت از پایداری و امنیت تولید در فصل گرد و غبار، میزان رضایت از تلاطم و پایداری درآمد در فصل گرد و غبار.
ثروت و دارایی‌ها	نوع دارایی (زمین کشاورزی، دام، ماشین‌های کشاورزی و ...)، منقول و غیر منقول بودن، نوع مالکیت (شخصی، عمومی، اشتراکی)، میزان رضایت از دارایی‌ها

مقیاس: طیف لیکرت شش سطحی از به هیچ وجه (۰) تا خیلی زیاد (۵)

جدول ۳- مؤلفه‌های مربوط به بعد محیطی کیفیت زندگی

مؤلفه	گویه‌ها
کیفیت مسکن	کیفیت و نوساز بودن منزل مسکونی، تسهیلات مناسب گرمایشی، سرمایشی در منزل، نورگیری و روشنایی منزل، مصالح مقاوم و مناسب در ساخت منزل، امکانات پخت و پز از جمله: گاز، یخچال و ...، جایگاه مناسب نگهداری دام به صورت منفک و جدا از محیط مسکونی منزل، برخورداری از سرویس بهداشتی و آب گرم کن برای استحمام و نظافت منزل، شکل و زیبایی ظاهری خانه، پاک و تمیز بودن محیط منزل از جانوران موذی (موش، مگس، سوسک و ...)
کیفیت زیرساخت روستایی	ارتباط راه روستایی با دیگر روستاهای همجوار، راه‌های ارتباطی آسفالت‌ه، امنیت مالی و جانی راه ارتباطی روستا با روستاها و شهرهای همجوار، وسایل حمل و نقل مناسب به شهر و روستاهای همجوار، اجرای طرح هادی و سامان‌دهی به معابر و مسیرهای ترددی درون روستایی، خدمات مالی و اعتباری (بانک، صندوق قرض‌الحسنه، پست بانک)، شبکه توزیع آب آشامیدنی، شبکه دفع فاضلاب روستایی، شبکه توزیع برق روستایی، شبکه تلفن و مخابرات، شبکه توزیع گاز روستایی، مدرسه ابتدایی، مدرسه راهنمایی و دبیرستان، خانه بهداشت (سایر مراکز بهداشتی)، امکانات رفاهی مانند مراکز خرید و بازارهای روستایی، مراکز فرهنگی مانند مسجد، کتابخانه و سایر مراکز فرهنگی، دهیاری، جایگاه توزیع سوخت روستایی (مانند: نفت، کپسول گاز و ...)

مقیاس: طیف شش سطحی لیکرت از به هیچ وجه (۰) تا خیلی زیاد (۵)

• روش تحقیق

برخوردار است و مراجعه به همه آن‌ها امکان‌پذیر نیست، لذا با استفاده از روش نمونه‌گیری، جمعی از آن‌ها به‌عنوان نمونه انتخاب شدند و نتایج به‌دست آمده به کل جامعه تعمیم داده شد. به‌منظور انتخاب نمونه تحقیق، از روش نمونه‌گیری چند مرحله‌ای استفاده شد. با تعیین تعداد کل نمونه، تعداد نمونه هر روستا با انتساب متناسب بر اساس جمعیت روستاهای منتخب، مشخص شد. برای تعیین حجم نمونه، از فرمول کوکران که یکی از پرکاربردترین روش‌های محاسبه حجم نمونه آماری است، استفاده شد (Pishgar Komleh et al., 2011).

$$n = \frac{z^2 pq}{1 + \frac{1}{N}(\frac{z^2 pq}{d^2} - 1)} \quad (1)$$

n: حجم نمونه

N: تعداد جمعیت آماری

Z: درصد خطای معیار ضریب اطمینان قابل قبول یا همان قابلیت

اطمینان قابل قبول

p: نسبتی از جمعیت دارای صفت معین

q=1-p: نسبتی از جمعیت فاقد صفت معین

d: درجه اطمینان با دقت احتمالی مطلوب

با توجه به این که تعداد جامعه آماری ۱۰۹۵۴ خانوار است و با فرض

قابلیت اطمینان ۹۵ درصد (Z=1.96)، و حداکثر واریانس (pq) ویژگی

مورد نظر (p=q=0.5)، و نیز خطای حدود ۵ درصد (d=0.05)، تعداد

این تحقیق از لحاظ نوع پژوهش، کمی می‌باشد، همچنین از لحاظ هدف، کاربردی، از لحاظ شیوه جمع‌آوری داده‌ها، میدانی و از لحاظ روش‌شناسی از نوع توصیفی-تحلیلی می‌باشد، زیرا به دنبال شناخت و توصیف وضعیت موجود کیفیت زندگی در نواحی روستایی مورد مطالعه است. در این پژوهش، ابتدا با بررسی‌ها و مشاهدات میدانی، اطلاعات اولیه درباره وضعیت منطقه مورد مطالعه جمع‌آوری شد، سپس اطلاعات مورد نیاز در بخش نظری بر اساس مطالعه کتابخانه‌ای و مروری جامع بر ادبیات حوزه مورد مطالعه، گردآوری گردید. در فرآیند بررسی‌های میدانی و مرور بر مطالعات و ادبیات نظری موجود، مهم‌ترین شاخص‌های کیفیت زندگی روستاییان شهرستان مسجدسلیمان شناسایی شدند. پس از آن بر اساس چارچوب مفهومی برگرفته از ادبیات تحقیق و بررسی‌های میدانی، پرسشنامه طراحی گردید. در ادامه با استفاده از ابزار پرسشنامه، داده‌ها و اطلاعات مورد نظر، جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل داده‌ها (آمار توصیفی و آمار استنباطی) با استفاده از نرم‌افزارهای IBM SPSS Statistics v22 و EXCEL 2013 صورت گرفت. همچنین، این تحقیق از لحاظ زمانی به سال ۱۳۹۸ محدود است.

• جامعه آماری و روش نمونه‌گیری

جامعه آماری تحقیق، روستاهای شهرستان مسجدسلیمان در استان

خوزستان می‌باشد که طبق سرشماری سال ۱۳۹۵ دارای تعداد ۱۲۸

روستا با ۲۲۸۶ خانوار روستایی و جمعیتی برابر بر ۱۰۹۵۴ نفر بوده است.

از آنجا که جامعه آماری مورد مطالعه از حجم و وسعت جغرافیایی زیادی

برای اندازه‌گیری مؤلفه‌های این تحقیق از ابزار پرسشنامه استفاده شد. پرسشنامه در دو بخش طراحی شد، بخش اول مربوط به اطلاعات فردی خانوارهای کشاورز روستایی است. بخش دوم مربوط به شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی و محیطی مؤثر بر کیفیت زندگی است و بر اساس طیف لیکرت میزان شدت این اثرات در منطقه سنجیده شد.

• رویایی و پایایی پرسشنامه

روایی ظاهری و محتوایی ابزار این تحقیق (پرسشنامه) بر اساس نظر اساتید و کارشناسان فن مورد تأیید قرار گرفت. در تحقیق حاضر، قبل از توزیع پرسش‌نامه‌ها در بین نمونه‌ها، به‌منظور تعیین میزان پایایی پرسش‌نامه‌ها، نتایج ۳۰ پرسش‌نامه مقدماتی از جامعه آماری تحقیق با آزمون آلفای کرونباخ در نرم‌افزار IBM SPSS Statistics v22 مورد آزمون قرار گرفتند که در نتیجه این آزمون، ضریب آلفای کرونباخ در رابطه با جامعه آماری یاد شده برابر ۰/۸۹ شد. این نتایج نشان‌دهنده آن است که پرسشنامه دارای پایایی قابل قبول هست.

۳- نتایج

نتایج آمار توصیفی

در این قسمت از تحقیق به ارائه آمار توصیفی متغیرهای مختلف پرداخته شده است. برای توصیف متغیرهای مستقل و وابسته از مشخصه‌های آماری فراوانی، درصد فراوانی، فراوانی جمعی، میانگین، بیشینه، کمینه و انحراف معیار استفاده گردید (جدول ۵).

نمونه تحقیق حاضر ۳۷۱ خانوار شد که در فرآیند اجرای تحقیق برای افزایش درجه اطمینان، تعداد ۴۰۰ پرسشنامه جمع‌آوری شد. به این ترتیب تعداد نمونه در هر یک از ۶ دهستان منتخب با انتساب متناسب بر اساس جمعیت روستا مشخص شد (جدول ۴).

جدول ۴- جامعه و نمونه آماری در سطح روستاهای منطقه مورد مطالعه

شماره دهستان	جمعیت	نمونه آماری	فردان روستا	تعداد خانوار	جمعیت
مرکزی	جهانگیری	۲۶	۴۲۲	۲۱۵۵	۷۹
	جهانگیری شمالی	۱۵	۱۳۹	۶۴۵	۲۴
گلگیر	تمبی گلگیر	۲۶	۵۷۶	۲۶۰۰	۹۵
	تل بزان	۴۷	۹۰۸	۴۴۰۵	۱۶۰
عنبر	عنبر	۸	۱۲۳	۶۰۴	۲۲
	ذیلابی	۶	۱۱۸	۵۴۵	۲۰
جمع		۱۲۸	۲۲۸۶	۱۰۹۵۴	۴۰۰

مأخذ: مرکز آمار ایران (۱۳۹۵)

• ابزار جمع‌آوری داده و ساختار پرسشنامه

جدول ۵- نتایج آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

جنسیت	زن		مرد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	۹۱	۲۴/۹۰	۳۰۹	۷۵/۰۹
تاهل	متاهل		مجرد	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	۳۳۸	۸۰/۹۷	۶۲	۱۹/۰۳
سن	میانگین		کمینه	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	۵۴/۸۹	۱۰/۶۲	۲۰	۸۶
تحصیلات	بی سواد		با سواد زیر دیپلم	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	۱۲۳	۲۸/۲۵	۲۰۰	۵۱/۱۴
	۱	۲	۳	۴
تعداد افراد خانوار	فراوانی	۹	۲۷	۵۱
	درصد	۲/۲۵	۶/۷۵	۱۲/۷۵
شغل	کشاورز	۱۹۶	۲۳	۹۴
	فراوانی	۴۹	۵/۷۵	۲۳/۵
سابقه کشاورزی	میانگین		کمینه	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	۳۸/۶۱	۱۵/۸۴	۵	۶۵
مالکیت زمین	شخصی		شراکتی (سهم‌بری)	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	۲۸۳	۴۹	۱۱	۵۷
	۷۰/۷۵	۱۲/۲۵	۲/۷۵	۱۴/۲۵
نوع کشت	دیم		آبی	
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد
	۳۷۹	۹۴/۷۵	۲۱	۵/۲۵

		بیشتر از ۲۰	۲۰-۱۵	۱۵-۱۰	۱۰-۵	۵-۱	زیر ۱		سطح زیر کشت (هکتار)
		۳۹	۶۱	۹۴	۱۲۳	۵۶	۲۷		فراوانی
		۹/۷۵	۱۵/۲۵	۲۳/۵	۳۰/۷۵	۱۴	۶/۷۵		درصد
				درصد خیر	خیر	درصد بله	بله		مالکیت ماشین های کشاورزی
				۷۹/۱۱	۲۸۵	۲۰/۸۹	۱۱۵		
		بالای ۲	۲-۱/۵	۱/۵-۱	۱-۰/۵	کمتر از ۰/۵			درآمد (میلیون تومان)
		۶	۶۴	۱۱۷	۱۳۲	۸۱			فراوانی
		۱/۵	۱۶	۲۹/۲۵	۳۳	۲۰/۲۵			درصد
			۴۰ به بالا	۴۰-۲۱	۲۰-۱۱	زیر ۱۰	فاقد دام		دام کوچک (رأس)
			۱۰۴	۸۱	۳۷	۲۵	۱۵۳		فراوانی
			۲۶	۲۰/۲۵	۹/۲۵	۶/۲۵	۳۸/۲۵		درصد
		۴ به بالا	۴	۳	۲	۱	فاقد دام		دام بزرگ (رأس)
		۱۵	۴۳	۹۲	۹۸	۸۷	۶۵		فراوانی
		۳/۷۵	۱۰/۷۵	۲۳	۲۴/۵	۲۱/۷۵	۱۶/۲۵		درصد
						ملکی	استیجاری		وضعیت مالکیت منزل مسکونی
						۳۴۱	۵۹		فراوانی
						۸۷/۵۹	۱۲/۴۱		درصد
		بالای ۵۰۰	۵۰۰-۴۰۰	۴۰۰-۳۰۰	۳۰۰-۲۰۰	۲۰۰-۱۰۰	زیر ۱۰۰		مساحت منزل مسکونی (متر)
		۴۵	۷۳	۸۴	۱۱۹	۵۷	۲۲		فراوانی
		۱۱/۲۵	۱۸/۲۵	۲۱	۲۹/۷۵	۱۴/۲۵	۵/۵		درصد
		همه تسهیلات	جاروبرقی	لباسشویی	تلفن	پنکه	کولر	حمام	تسهیلات موجود در مسکن
		۱۰۹	۱۹۷	۱۵۲	۳۵۳	۱۹۸	۳۹۱	۴۰۰	فراوانی
		۲۷/۲۵	۴۹/۲۵	۳۸	۸۸/۲۵	۴۹/۵	۹۷/۷۵	۱۰۰	درصد

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۶ آمده است، نشان می‌دهد، میانگین مجموع نمرات برابر ۲/۶۶ بود که حاکی از متوسط بودن سطح این متغیر می‌باشد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که بالاترین اولویت به گویه "از میزان درآمد خود راضی هستم" با میانگین ۳/۲۹ و پایین‌ترین اولویت به گویه "از امنیت شغلی (بیمه شغلی و بازنشستگی) برخوردارم" با میانگین ۲/۱۲ اختصاص دارد.

نتایج آمار توصیفی

نتایج آمار توصیفی مربوط به ابعاد کیفیت زندگی خانوارهای روستایی در منطقه مورد مطالعه به صورت زیر است.

بعد اقتصادی

نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های بعد اقتصادی همان‌گونه که در

جدول ۶- اولویت‌بندی گویه‌های بعد اقتصادی

اولویت	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	از میزان درآمد خود راضی هستم	۳/۲۹	۱/۰۳
۲	از نوع شغلی که دارم احساس رضایت می‌کنم	۲/۹۳	۰/۹۷
۳	از تنوع شغلی (فرصت‌های اشتغال) که در روستا وجود دارد راضی هستم	۲/۸۵	۰/۹۵
۴	دارای پس‌انداز خوبی هستم	۲/۴۱	۰/۶۲
۵	به آینده شغلی (پیشرفت شغلی) خود امیدوارم	۲/۳۵	۰/۷۵
۶	از امنیت شغلی (بیمه شغلی و بازنشستگی) برخوردارم	۲/۱۲	۰/۵۶
	میانگین	۲/۶۶	۰/۸۱

کاملاً مخالفم (۱)، مخالفم (۲)، تا حدودی موافقم (۳)، موافقم (۴)، کاملاً موافقم (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج سطح‌بندی گویه‌های بعد اقتصادی نشان می‌دهد که ۹۴/۷۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را متوسط ارزیابی کرده‌اند (جدول ۷). همچنین ۴/۵ درصد سطح بعد اقتصادی را در سطح پایین ارزیابی نموده‌اند.

جدول ۷- طبقه‌بندی سطح بعد اقتصادی

سطح‌بندی	فراوانی	درصد فراوانی
پایین (۱-۲/۳۳۹)	۱۸	۴/۵
متوسط (۲/۳۳۹-۳/۶۶۹)	۳۷۹	۹۴/۷۵
بالا (۳/۶۶۹-۵)	۳	۰/۷۵
جمع	۴۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

بعد اجتماعی

نشان می‌دهد وضعیت مشارکت اجتماعی پاسخگویان به نسبت دیگر متغیرها از وضعیت بهتری برخوردار است که نشان‌دهنده وجود مشارکت و همراهی خانوارهای روستایی در مراسمات مختلف می‌باشد.

نتایج مربوط به اولویت‌بندی بعد اجتماعی همان‌گونه که در جدول ۸ آمده است، نشان می‌دهد، میانگین کل متغیرهای بعد اجتماعی برابر ۳/۴۴ بود که حاکی از متوسط بودن وضعیت اجتماعی پاسخگویان است. نتایج

جدول ۸- اولویت‌بندی بعد اجتماعی کیفیت زندگی بر حسب میانگین کل

اولویت	بعد اجتماعی	میانگین	انحراف معیار
۱	مشارکت اجتماعی	۴/۰۵	۰/۴۶
۲	تعامل و همبستگی اجتماعی	۳/۵۸	۰/۶۹
۳	حس تعلق اجتماعی	۳/۲۴	۰/۴۲
۴	امنیت اجتماعی	۲/۹۱	۰/۸۷
میانگین		۳/۴۴	۰/۶۱

طیف پنج سطحی لیکرت از: به هیچ وجه (۰) تا کاملاً مناسب (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

گویه‌های مشارکت اجتماعی بعد اجتماعی

همچنین نشان می‌دهد که بالاترین اولویت به گویه "مشارکت در کارهای کشاورزی همدیگر" با میانگین ۴/۲۳ و پایین‌ترین اولویت به گویه "مشارکت در انتخابات" با میانگین ۳/۸۵ اختصاص دارد.

نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های مشارکت اجتماعی همان‌گونه که در جدول ۹ آمده است، نشان می‌دهد که میانگین مجموع نمرات برابر ۴/۰۵ بود که حاکی از بالا بودن سطح این متغیر می‌باشد. نتایج

جدول ۹- اولویت‌بندی گویه‌های مشارکت اجتماعی

اولویت	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	مشارکت در کارهای کشاورزی همدیگر	۴/۲۳	۰/۳۸
۲	مشارکت در کارهای خیرخواهانه	۴/۰۷	۰/۶۱
۳	مشارکت در انتخابات	۳/۸۵	۰/۴۰
میانگین		۴/۰۵	۰/۴۶

به هیچ وجه (۰)، کاملاً نامناسب (۱)، نامناسب (۲)، تا حدودی (۳)، مناسب (۴) و کاملاً مناسب (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج سطح‌بندی متغیر مشارکت اجتماعی بعد اجتماعی نشان می‌دهد که ۱۰٪، همچنین ۹ درصد از پاسخگویان سطح مشارکت اجتماعی را در سطح پایین ارزیابی کرده‌اند. ۷۱/۲۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را بالا ارزیابی کرده‌اند (جدول)

جدول ۱۰- طبقه‌بندی سطح مشارکت اجتماعی

سطح	فراوانی	درصد فراوانی
پایین (۰-۱/۶۶۹)	۳۶	۹
متوسط (۱/۶۶۹-۳/۳۳۹)	۷۹	۱۹/۷۵
بالا (۳/۳۳۹-۵)	۲۸۵	۷۱/۲۵
جمع	۴۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

گویه‌های مربوط به تعامل و همبستگی اجتماعی

این متغیر می‌باشد. نتایج نشان می‌دهد که بالاترین اولویت به گویه " وجود روابط صمیمانه با افراد خانواده " با میانگین ۴/۲۳ و پایین‌ترین اولویت به گویه " مشورت اهالی با یکدیگر در کارهای مهم و اهمیت دادن به نظرات یکدیگر " با میانگین ۲/۶۹ اختصاص دارد.

نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های تعامل و همبستگی اجتماعی همان‌گونه که در جدول ۱۱ آمده است، نشان می‌دهد که میانگین مجموع نمرات برابر ۳/۵۸ بود که حاکی از متوسط به بالا بودن سطح

جدول ۱۱- اولویت‌بندی گویه‌های مرتبط با تعامل و همبستگی اجتماعی

اولویت	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	وجود روابط صمیمانه با افراد خانواده	۴/۲۳	۰/۴۲
۲	شرکت اهالی در مراسم ختم یکدیگر	۴/۱۹	۰/۶۰
۳	شرکت اهالی در مراسم شادی و جشن یکدیگر	۳/۷۱	۰/۹۷
۴	پایبندی اهالی روستا به آداب و رسوم قومی و مذهبی	۳/۶۹	۰/۳۳
۵	روحیه کار گروهی و کمک به یکدیگر در کارها	۳/۴۶	۰/۷۲
۶	وجود روابط صمیمانه با همسایگان	۳/۱۳	۰/۸۶
۷	مشورت اهالی با یکدیگر در کارهای مهم و اهمیت دادن به نظرات یکدیگر	۲/۶۹	۰/۹۵
میانگین		۳/۵۸	۰/۶۹

به هیچ وجه (+)، کاملاً نامناسب (۱)، نامناسب (۲)، تا حدودی (۳)، مناسب (۴) و کاملاً مناسب (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

که ۷۹/۲۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را متوسط ارزیابی کرده‌اند (جدول ۱۴). همچنین هیچ کس از پاسخگویان سطح حس تعلق اجتماعی را در سطح پایین ارزیابی نکرده‌اند.

نتایج سطح‌بندی متغیر تعامل و همبستگی اجتماعی نشان می‌دهد که ۵۷ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را بالا ارزیابی کرده‌اند (جدول ۱۲). همچنین ۲/۷۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر تعامل و همبستگی اجتماعی را در سطح پایین ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۱۴- طبقه‌بندی سطح حس تعلق اجتماعی

سطح‌بندی	فراوانی	درصد فراوانی
پایین (۰-۱/۶۶۹)	۰	۰
متوسط (۱/۶۷-۳/۳۳۹)	۳۱۷	۷۹/۲۵
بالا (۳/۳۴-۵)	۸۳	۲۰/۷۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

گویه‌های امنیت اجتماعی بعد اجتماعی

نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های امنیت اجتماعی همان‌گونه که در جدول ۱۵ آمده است، نشان می‌دهد که میانگین مجموع نمرات برابر ۲/۹۱ بود که حاکی از متوسط بودن سطح این متغیر دارد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که بالاترین اولویت به گویه " دسترسی به پاسگاه روستایی " با میانگین ۳/۰۳ و پایین‌ترین اولویت به گویه " امنیت در برابر مخاطرات طبیعی مانند زلزله و ... " با میانگین ۲/۷۸ اختصاص دارد.

جدول ۱۵- اولویت‌بندی گویه‌های امنیت اجتماعی

اولویت	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	دسترسی به پاسگاه روستایی	۳/۰۳	۱/۱۵
۲	امنیت عمومی روستا	۲/۹۶	۰/۸۲
۳	امنیت در برابر حمله جانوران وحشی	۲/۹۰	۰/۹۷
۴	امنیت در برابر مخاطرات طبیعی مانند زلزله و ...	۲/۷۸	۰/۵۴
میانگین		۲/۹۱	۰/۸۷

به هیچ وجه (+)، کاملاً نامناسب (۱)، نامناسب (۲)، تا حدودی (۳)، مناسب (۴) و کاملاً مناسب (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۲- طبقه‌بندی سطح تعامل و همبستگی اجتماعی

سطح	فراوانی	درصد فراوانی
پایین (۰-۱/۶۶۹)	۱۱	۲/۷۵
متوسط (۱/۶۷-۳/۳۳۹)	۱۶۱	۴۰/۲۵
بالا (۳/۳۴-۵)	۲۲۸	۵۷
جمع	۴۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

گویه‌های حس تعلق اجتماعی بعد اجتماعی

نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های حس تعلق اجتماعی همان‌گونه که در جدول ۱۳ آمده است، نشان می‌دهد که میانگین مجموع نمرات برابر ۳/۲۴ بود که حاکی از متوسط بودن سطح این متغیر است. نتایج همچنین نشان داد که بالاترین اولویت به گویه " تمایل به زندگی در جای دیگر خارج از روستا " با میانگین ۳/۴۶ و پایین‌ترین اولویت به گویه " علاقه، دلبستگی و تعلق به زندگی در این روستا " با میانگین ۳/۰۲ اختصاص دارد.

جدول ۱۳- اولویت‌بندی گویه‌های حس تعلق اجتماعی

اولویت	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	تمایل به زندگی در جای دیگر خارج از روستا	۳/۴۶	۰/۴۵
۲	علاقه، دلبستگی و تعلق به زندگی در این روستا	۳/۰۲	۰/۳۹
میانگین		۳/۲۴	۰/۴۲

به هیچ وجه (+)، کاملاً نامناسب (۱)، نامناسب (۲)، تا حدودی (۳)، مناسب (۴) و کاملاً مناسب (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج سطح‌بندی متغیر حس تعلق اجتماعی بعد اجتماعی نشان می‌دهد

نتایج سطح‌بندی متغیر امنیت اجتماعی بعد اجتماعی نشان می‌دهد که ۹۳/۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را متوسط ارزیابی کرده‌اند (جدول ۱۶). همچنین ۵/۵ درصد از پاسخگویان سطح امنیت اجتماعی را در سطح پایین ارزیابی کرده‌اند.

جدول ۱۶- طبقه‌بندی سطح امنیت اجتماعی

درصد فراوانی	فراوانی	سطح‌بندی
۵/۵	۲۲	پایین (۰-۱/۶۶۹)
۹۳/۵	۳۷۴	متوسط (۱/۶۷-۳/۳۳۹)
۱	۴	بالا (۳/۳۴-۵)
۱۰۰	۴۰۰	جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نشان می‌دهد وضعیت مسکن پاسخگویان به نسبت زیر ساخت روستا از سطح بالاتری قرار دارد، نشان‌دهنده وجود امکاناتی است که در داخل منازل (حمام و سرویس بهداشتی) بهداشتی و تمیز است.

بعد محیطی

نتایج مربوط به اولویت‌بندی بعد محیطی همان‌گونه که در جدول ۱۷ آمده است، نشان می‌دهد که میانگین کل بعد محیطی برابر ۳/۱۳ بود که حاکی از متوسط بودن وضعیت محیطی پاسخگویان است. نتایج

جدول ۱۷- اولویت‌بندی بعد محیطی کیفیت زندگی بر حسب میانگین کل

اولویت	بعد محیطی	میانگین	انحراف معیار
۱	مسکن	۳/۲۵	۰/۵۵
۲	زیرساخت روستایی	۳/۰۱	۰/۷۳
میانگین		۳/۱۳	۰/۶۴

طیف پنج سطحی لیکرت از: به هیچ وجه (+) تا خیلی زیاد (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

برخورداری از سرویس بهداشتی و آب‌گرم‌کن برای استحمام و نظافت منزل " با میانگین ۳/۷۶ و پایین‌ترین اولویت به گونه " جایگاه مناسب نگهداری دام به صورت منفک و جدا از محیط مسکونی " با میانگین ۲/۴۴ اختصاص دارد.

گویه‌های کیفیت منزل بعد محیطی

نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های کیفیت مسکن بعد محیطی همان‌گونه که در جدول ۱۸ آمده است، نشان می‌دهد که میانگین مجموع نمرات برابر ۳/۲۵ بود که حاکی از متوسط بودن سطح این متغیر می‌باشد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که بالاترین اولویت به گویه "

جدول ۱۸- اولویت‌بندی گویه‌های کیفیت منزل

اولویت	گویه‌ها	میانگین	انحراف معیار
۱	برخورداری از سرویس بهداشتی و آب گرم کن برای استحمام و نظافت منزل	۳/۷۶	۰/۴۹
۲	نورگیری و روشنایی منزل	۳/۶۳	۰/۵۷
۳	امکانات پخت و پز از جمله: گاز، یخچال و ...	۳/۵۶	۰/۷۷
۴	تسهیلات مناسب گرمایشی، سرمایشی در منزل	۳/۵۳	۱/۰۱
۵	کیفیت و نوساز بودن منازل مسکونی	۳/۴۶	۰/۳۱
۶	مصالح مقاوم و مناسب در ساخت منزل	۳/۳۱	۰/۵۲
۷	شکل و زیبایی ظاهری منازل	۲/۸۴	۰/۲۶
۸	پاک و تمیز بودن محیط منزل از جانوران موذی	۲/۷۲	۰/۴۶
۹	جایگاه مناسب نگهداری دام به صورت منفک و جدا از محیط مسکونی	۲/۴۴	۰/۵۹
میانگین		۳/۲۵	۰/۵۵

طیف پنج سطحی لیکرت از: به هیچ وجه (+) تا خیلی زیاد (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۱۹- طبقه‌بندی سطح کیفیت مسکن

درصد فراوانی	فراوانی	سطح‌بندی
۲/۲۵	۹	پایین (۰-۱/۶۶۹)
۹۱/۵	۳۶۶	متوسط (۱/۶۷-۳/۳۳۹)
۶/۲۵	۲۵	بالا (۳/۳۴-۵)
۱۰۰	۴۰۰	جمع

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج سطح‌بندی گویه‌های کیفیت مسکن پاسخگویان نشان می‌دهد که ۹۱/۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را متوسط ارزیابی کرده‌اند (جدول ۱۹). در تحقیق سلیمی کوچی و ابراهیمی (۱۳۹۶) در بخش کربال شهرستان شیراز، رضایت ۵۰ درصد افراد از کیفیت محیط سکونت خود در حد متوسط بود. همچنین ۲/۲۵ درصد از پاسخگویان سطح کیفیت مسکن را در سطح پایین و ۶/۲۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را بالا ارزیابی کردند.

گویه‌های کیفیت زیرساخت‌های بعد محیطی

هادی و ساماندهی به معابر ومسیرهای تردد درون‌روستایی" با میانگین ۲/۵۶ اختصاص دارد (جدول ۲۱). همچنین بعضی از امکانات زیرساخت روستایی در منطقه مورد مطالعه پاسخگویان وجود نداشت، جایگاه توزیع سوخت روستایی(مانند: کپسول گاز و ...) با ۹۶ درصد بیشترین فراوانی را دارد (جدول ۲۱).

نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های زیرساخت روستایی همان‌گونه که در جدول ۲۰ آمده است، نشان می‌دهد که میانگین مجموع نمرات برابر ۳/۰۱ بود که حاکی از متوسط بودن سطح این متغیر می‌باشد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که بالاترین اولویت گویه " شبکه توزیع گاز روستایی" با میانگین ۳/۶۱ و پایین‌ترین اولویت به گویه " اجرای طرح

جدول ۲۰- عدم زیرساخت روستایی منطقه مورد مطالعه

گویه‌ها	فراوانی	درصد فراوانی
شبکه توزیع گاز رسانی	۲۳۶	۵۹
شبکه دفع فاضلاب روستایی	۳۳۱	۸۲/۷۵
خدمات مالی و اعتباری	۳۶۰	۹۰
مدرسه راهنمایی و دبیرستان	۱۶۵	۴۱/۲۵
خانه بهداشت	۲۱	۵/۲۵
امکانات رفاهی مانند مراکز خرید و بازار روستایی	۳۲۷	۸۱/۷۵
مراکز فرهنگی مانند مسجد، کتابخانه و...	۱۶۸	۴۲
جایگاه توزیع سوخت روستایی (مانند: کپسول گاز و ...)	۳۸۴	۹۶
اجرای طرح هادی و ساماندهی به معابر ومسیرهای تردد درون‌روستایی	۲۳۶	۵۹
راه‌های ارتباطی آسفالتی	۴۸	۱۲

مأخذ: یافته‌های تحقیق

جدول ۲۱- اولویت‌بندی گویه‌های زیرساخت‌های روستایی

اولویت	گویه‌ها	تعداد برخوردار	درصد برخوردار	میانگین	انحراف معیار
۱	شبکه توزیع گاز روستایی	۱۶۴	۴۱	۳/۶۱	۰/۹۶
۲	راه‌های ارتباطی آسفالتی	۳۵۲	۸۸	۳/۵۳	۰/۸۹
۳	جایگاه توزیع سوخت روستایی (مانند: کپسول گاز و ...)	۱۶	۴	۳/۴۰	۰/۵۲
۴	مدرسه راهنمایی و دبیرستان	۲۳۵	۵۸/۷۵	۳/۳۱	۰/۶۴
۵	امنیت مالی و جانی راه ارتباطی روستا با روستاها و شهرهای همجوار	۴۰۰	۱۰۰	۳/۲۹	۰/۷۲
۶	شبکه توزیع برق روستایی	۴۰۰	۱۰۰	۳/۲۲	۰/۹۰
۷	شبکه توزیع آب آشامیدنی	۴۰۰	۱۰۰	۳/۰۸	۰/۸۴
۸	شبکه دفع فاضلاب روستایی	۶۹	۱۷/۲۵	۳/۰۳	۰/۶۷
۹	شبکه تلفن و مخابرات	۴۰۰	۱۰۰	۳/۰۱	۰/۷۳
۱۰	خدمات مالی و اعتباری	۴۰	۱۰	۲/۹۴	۰/۸۱
۱۱	ارتباط راه‌های روستایی با دیگر روستاهای همجوار	۴۰۰	۱۰۰	۲/۹۰	۰/۶۷
۱۲	دهیاری	۴۰۰	۱۰۰	۲/۸۶	۰/۶۵
۱۳	امکانات رفاهی مانند مراکز خرید و بازارهای روستایی	۷۳	۱۸/۲۵	۲/۸۳	۰/۶۳
۱۴	مدرسه ابتدایی	۴۰۰	۱۰۰	۲/۷۳	۱/۱۴
۱۵	خانه بهداشت (سایر مراکز بهداشتی)	۳۷۹	۹۴/۷۵	۲/۷۰	
۱۶	وسایل حمل و نقل مناسب به شهر و روستاهای همجوار	۴۰۰	۱۰۰	۲/۶۲	۰/۷۱
۱۷	مراکز فرهنگی مانند مسجد، کتابخانه و...	۲۳۲	۵۸	۲/۶۰	۰/۸۰
۱۸	اجرای طرح هادی و ساماندهی به معابر ومسیرهای تردد درون‌روستایی	۱۶۴	۴۱	۲/۵۶	۰/۹۶
میانگین				۳/۰۱	۰/۷۳

طیف پنج سطحی لیکرت از: به هیچ وجه (۰) تا خیلی زیاد (۵)

مأخذ: یافته‌های تحقیق

پایین و ۱۷/۲۵ درصد از پاسخگویان سطح کیفیت را بالا ارزیابی کرده‌اند.

نتایج سطح‌بندی گویه‌های کیفیت زیرساخت روستایی نشان می‌دهد که ۷۸/۷۵ درصد از پاسخگویان سطح متغیر را متوسط ارزیابی کرده‌اند (جدول ۲۲). همچنین ۴ درصد از پاسخگویان سطح کیفیت را

جدول ۲۲- طبقه‌بندی سطح کیفیت زیرساخت روستایی

سطح‌بندی	فراوانی	درصد فراوانی
پایین (۰-۱/۶۶۹)	۱۶	۴
متوسط (۱/۶۷-۳/۳۳۹)	۳۱۵	۷۸/۷۵
بالا (۳۴-۵)	۶۹	۱۷/۲۵
جمع	۴۰۰	۱۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

اولویت‌بندی ابعاد کیفیت زندگی

نتایج مربوط به اولویت‌بندی ابعاد کیفیت زندگی بر حسب میانگین همان‌طور که در جدول ۲۳ آمده است، نشان‌دهنده این است که بعد اجتماعی با میانگین کل ۳/۴۴ بیشترین میانگین را به خود اختصاص داده است. می‌توان نتیجه گرفت که سطح بعد اجتماعی پاسخگویان

بالتر از دیگر ابعاد کیفیت زندگی بوده است. همچنین بعدهای محیطی با میانگین ۳/۱۳ و بعد اقتصادی با میانگین ۲/۶۶ در رده‌های بعدی اولویت‌بندی ابعاد کیفیت زندگی پاسخگویان قرار گرفتند. یافته‌های تحقیق با بدری و همکاران (۱۳۹۲) و قنبری و همکاران (۱۳۹۲) همسو می‌باشد.

جدول ۲۳- اولویت‌بندی ابعاد کیفیت زندگی بر حسب میانگین

ابعاد کیفیت زندگی	میانگین کل
اجتماعی	۳/۴۴
محیطی	۳/۱۳
اقتصادی	۲/۶۶

طیف پنج سطحی لیکرت (۱) تا (۵)

همبستگی میان ابعاد مختلف کیفیت زندگی

به‌منظور بررسی رابطه میان ابعاد مختلف کیفیت زندگی از همبستگی پیرسون استفاده گردید. نتایج همبستگی ابعاد مختلف کیفیت زندگی خانوارهای روستایی در منطقه مورد مطالعه همان‌گونه که در جدول ۲۴ آمده است، نشان می‌دهد که همبستگی مثبت و معنی‌داری میان ابعاد

کیفیت زندگی در سطح ۰/۰۱ خطا وجود دارد. نتایج همچنین نشان داد که بالاترین همبستگی میان ابعاد اقتصادی-اجتماعی کیفیت زندگی ($r = 0/859$) و پایین‌ترین همبستگی میان بعد اقتصادی-محیطی ($r = 0/541$) وجود دارد.

جدول ۲۴- همبستگی میان ابعاد مختلف کیفیت زندگی

ابعاد کیفیت زندگی	اقتصادی	اجتماعی	محیطی
اقتصادی	۱	**۰/۸۵۹	**۰/۵۴۱
اجتماعی		۱	**۰/۷۰۹
محیطی			۱

** معنی‌داری همبستگی در سطح ۰/۰۱ خطا

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۴- نتیجه‌گیری

هدف از پژوهش حاضر، سنجش و ارزیابی شاخص‌های کیفیت زندگی در نواحی روستایی شهرستان مسجدسلیمان است. با توجه به توصیفی-همبستگی بودن تحقیق از دو روش آمار توصیفی و آمار استنباطی جهت بررسی و تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده گردید. در بخش توصیفی تحقیق از توزیع فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، و در موارد لزوم از بیشینه و کمینه استفاده شد. برای بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته و معنی‌داری رابطه بین متغیرها از آمار استنباطی استفاده گردید. در این بخش از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شد. بر اساس یافته‌های تحقیق، ۷۵/۰۹ درصد از پاسخ‌گویان مرد و ۲۴/۹۰ درصد زن بودند و از بین پاسخ‌گویان مورد مطالعه ۸۰/۹۷ درصد متأهل و ۱۹/۰۲ درصد مجرد بودند. از نظر تعداد اعضای خانوار بیشترین تعداد (۲۳/۷۵ درصد) متعلق به خانوارهای ۵ نفره و کمترین تعداد (۲/۲۵ درصد) مربوط به

خانوارهای ۱ نفره بود. از نظر سطح تحصیلات ۲۸/۲۵ درصد از پاسخ‌گویان بی‌سواد و بیشترین تعداد (۵۱/۱۴ درصد) مربوط به سطح تحصیلات زیر دیپلم بود. نتایج به‌دست آمده حاکی از آن بود که شغل اصلی ۴۹ درصد از پاسخ‌گویان در حیطه فعالیت کشاورزی و ۲۱/۷۵ درصد از پاسخ‌گویان بیکار بودند. نتایج به‌دست آمده حاکی از کوچک‌مقیاس بودن فعالیت‌های کشاورزی مردم منطقه است. به‌طوری‌که، متوسط سطح زیر کشت محصولات زراعی ۸/۵۶ هکتار مشاهده شد. از نظر درآمد نیز بیشترین درآمد ماهیانه پاسخ‌گویان، بین ۵۰۰ هزار تا ۱ میلیون تومان بود. نتایج اولویت‌بندی ابعاد کیفیت زندگی نشان داد که بعد اجتماعی با میانگین کل ۳/۴۴ بالاترین سطح در بین ابعاد کیفیت زندگی داراست. به‌نظر می‌رسد تعامل و همبستگی بالا و امنیت و حس تعلق خاطری که در منطقه مورد مطالعه وجود دارد، سبب بالا بودن سطح رضایت وضعیت اجتماعی پاسخ‌گویان بوده است. همچنین بعدهای محیطی با میانگین کل ۳/۱۳ و بعد اقتصادی

با میانگین کل ۲/۶۶ در رده‌های بعدی اولویت‌بندی ابعاد کیفیت زندگی پاسخ‌گوین قرار گرفتند.

این مقاله مستخرج از طرح پژوهشی از محل اعتبارات پژوهانه مرکز پژوهشی منطقه‌ای ریزگردها و معاونت پژوهشی دانشگاه شهید چمران اهواز می‌باشد. بنابراین نویسندگان از دانشگاه شهید چمران اهواز بابت تأمین هزینه‌های این پژوهش سپاسگزاری می‌نمایند.

سپاسگزاری

منابع

- احمدی، ا.، مجردی، غ. ر.، بادسار، م. ۱۳۹۶. بررسی اثرات طرح بهسازی و مقاوم‌سازی مسکن روستایی بر کیفیت زندگی ساکنین نواحی روستایی شهرستان ارومیه. مجله مطالعات علوم محیط زیست، ۲ (۲): ۴۳۳-۴۴۵.
- آزادی، ی.، تقدیسی، ا.، جمشیدی، ع.، جمینی، د. ۱۳۹۲. ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی استان ایلام (مطالعه موردی: دهستان کارزان). مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۳: ۴۹-۷۱.
- ایزدی، ا. ۱۳۹۵. بررسی اثرات پدیده ریزگرد بر کیفیت زندگی از دیدگاه خانوارهای روستایی شهرستان سرآباد. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته مهندسی کشاورزی، گرایش توسعه روستایی، دانشگاه زنجان.
- بدری، س.، رضوانی، م.، قرن‌جیک، م. ۱۳۹۲. سنجش شاخص‌های ذهنی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان جعفریای جنوبی شهرستان ترکمن. فصلنامه جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی، ۲۴ (۲): ۴۸.
- بی‌نام، ۱۳۹۵. نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن ۱۳۹۵، وبگاه رسمی مرکز آمار ایران.
- پورطاهری، م.، رکن‌الدین افتخاری، ع.، فتاحی، ا. ۱۳۹۰. ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان خاوه شمالی، استان لرستان). پژوهش‌های جغرافیای انسانی، ۷۶: ۱۳-۳۱.
- خمیری، ج. ۱۳۹۱. ارزیابی اثرات مخاطرات طبیعی خشکسالی و طوفان شن بر توسعه روستایی با تأکید بر مدیریت سانه در شهرستان زابل، دهستان ادیمی. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. دانشگاه زنجان.
- دویستی، ج. ۱۳۸۹. بررسی تأثیرات خشکسالی بر وضعیت اقتصادی-اجتماعی شالیکاران در استان گیلان. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، رشته توسعه روستایی، دانشگاه گیلان.
- رضوانی، م. ر.، منصوریان، ح. ۱۳۸۷. سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی. فصلنامه روستا و توسعه، ۱۱ (۳): ۱-۲۶.
- سلیمی کوچی، ج.، ابراهیمی، پ. ۱۳۹۶. سنجش و ارزیابی مؤلفه‌های کیفیت زندگی در مناطق روستایی: مطالعه موردی بخش کربال، شهرستان شیراز. فصلنامه روستا و توسعه، ۲۰ (۳): ۱۷-۴۱.
- سیف‌الدینی، ف. ۱۳۸۱. فرهنگ واژگان برنامه ریزی شهری و منطقه‌ای. چاپ دوم، انتشارات دانشگاه شیراز، شیراز.
- عنابستانی، ع.، روستا، م.، محمدی، ع.، رفیعیان، س. ۱۳۹۴. تحلیل فضایی عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی در سکونتگاه‌های روستایی. فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، ۵ (۱۸): ۷۵-۱۰۰.
- فرجی سبکبار، ح.، صادقلو، ط.، سجاسی قیداری، ح. ۱۳۹۰. سنجش کیفیت زندگی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: دهستان آق‌بلاغ استان زنجان). فصلنامه روستا و توسعه، ۱۴ (۴): ۲۷-۴۸.
- قنبری، ی.، رحیمی، ح.، احمدیان، م. ۱۳۹۲. سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی، مطالعه موردی: دهستان میانده، شهرستان فسا. مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی، ۲ (۳): ۷۳-۹۵.
- کوچکی نژاد، ف.، رمضان زاده، م.، معصوم پور، ج.، فتاحی، ا. ۱۳۹۰. بررسی و سنجش کیفیت زندگی در نواحی روستایی بخش مرکزی شهرستان کرمانشاه. چشم‌انداز جغرافیایی (مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی)، ۶ (۱۴): ۱۲۰-۱۳۸.
- یاقوت‌حردانی، ه. ۱۳۹۱. ارزیابی اثرات پدیده ی گرد و غبار بر کیفیت زندگی روستاییان، مطالعه موردی روستاهای حوزه نفوذ شهر اهواز (بخش حمیدیه). پایان‌نامه کارشناسی ارشد. رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی. دانشگاه تربیت مدرس.
- Bukenya, J., Gebremedh, T. F. and Schaffer, P. 2003. Analysis of quality of life rural development: evidence from West Virginia Data, Growth and Change, 8: 25-34.
- David, E., Patrici, H., Craig, F. and Pia, N. 2001. the quality of life in rural Asia, Asian Development Bank.
- Stephen O.E. 2013. Assessment of quality of life using GIS. Published in: Geospatial World Weekly 15April, Available in: <http://www.geospatialworld.net/Paper/ArticleView.aspx?aid=30508Application/>.
- Grgic, I., Zimbek, T., Tratnik, M., Markovina, J. and Juracak, J. 2009. Quality of life in rural areas of Croatia: to stay or to leave? African Journal of Agricultural Research, 5 (8): 653-660.
- Ivo, G., Tito, Z., Mirsolav, T., Jerko, m. and Josip, J. 2009. Quality of life in rural.
- Pishgar Komleh, S. H., Keyhani, A., Rafiee, Sh. and Sefeedpary, P. 2011. Energy use and economic analysis of corn silage production under three cultivated area levels in Tehran province of Iran. Energy, 36: 3335-3341.